

φύτρωσε ἀπὸ τὴν ἀρχαία Ἑπική Διάλεχτο καὶ δὲ συμφωνεῖ οὔτε μὲ τὸν κ. Ψυχάρη οὔτε μὲ τὸν κ. Χατζιδάκη στὶς θεωρίες τοὺς γιὰ τὴν καταγωγή της. Μπορεῖ ὁ κ. Ἀποστολίδης νὰ ἔχη δίκιο, μὰ τὰ ἐπιχειρήματά του μοῦ φάνηκαν κάπως ἀχαμνὰ καὶ βιαστικά, κι ἔν κ' ἔχη πάντα τὸ κουράγιο καὶ τὴν εὐκολία νὰ γνωμοδοτῇ καὶ νὰ μαντολογῇ, δὲ νομίζω νὰ φροντίζῃ καὶ πάντα νὰ βασιζῇ τὰ λεγόμενά του σὲ γεγονότα καὶ σὲ κείμενα καὶ σ' ἐπιστημονικὲς, ἀποδείξιμένες παρατηρήσεις. Τὰ θαυμαστικά κ' οἱ θυμοὶ καὶ τ' ἀηδιασμάτα τοῦ ξυμολῇ κάθε τόσο δὲν ἀποδείχνουν καὶ πολὺ μεγάλα πράγματα.

Τὸ πόρισμα τῆς μονογραφίας αὐτῆς εἶναι πῶς δὲν πρέπει νὰ θυσιάζουμε οὔτε τὴ δημοτικὴ οὔτε τὴν καθαρὴν μὰ πῶς ὠφέλιμο θὰ σταθῇ ἂν μπόρουμε νὰ τίς συνταιριάζουμε σὲ τρόπο πού νὰ γίνουν ἓνα μιὰ μέρα. Γιὰ νὰ καταστήσουμε ὅμως ἐκεῖ χρειάζεται πρῶτα — λέει ὁ κ. Ἀποστολίδης — νὰ γράφουμε μὲ δημοτικὸς τύπος τὴ γλῶσσα (καὶ τότε ἀπὸ τοῦ θὰ κρέμεται ἡ καθαρὴ οὐσα) καὶ νὰ βροῦμε καινούριο ἀλφάβητο πού νὰ δύναται νὰ σημαίνει ὅλα τὰ φωνητικὰ συντακτικὰ τῆς δημοτικῆς. Κι ὁ μονογράφος τελειώνει λέγοντας ὅτι ἡ γλῶσσα πού γράφεται τώρα ἀπρέπει ἢ νὰ ἐξελληνισθῇ ἢ νὰ ἐκχυδαίσθῃ αὐτὴ καθ' ὅλοκληρίαν καὶ «ἐπειδὴ τὸ μὲν πρῶτον δὲν εἶναι δυνατόν, τὸ δὲ δεύτερον δὲν τὸ θέλομεν (ce premier me para impossible) κατ' οὐδέναν τρόπον, θὰ μένωμεν κατ' ἀνάγκην ἐκεῖ ὅπου εὐρισκόμεθα, οἱ μὲν θρηνηλογοῦντες, οἱ δὲ ὑπερφανεύμενοι διὰ τὴν κατὰ τασίν μας».

Σὰ σκοτεινότερο μοῦ μοιάζει αὐτὸ καὶ κάπως ἀπελπιστικό. Θὰ εἶταν ἴσως πιὸ λογικὸ ἂν ὁ κ. Ἀποστολίδης ἀντὶ νὰ γράφῃ στὴν καθαρὴν οὐσα ἐβαλε ὁ ἴδιος σὲ πρᾶξιν τὴν προβληματικὴ γλῶσσα πού μας συστήνει καὶ μὲ τὸ ἀλφάβητο πού λαχταρᾷ ἡ καρδιά του (ὅμως αὐτὸ τ' ὁμολογεῖ πολὺ δυσκατόρθωτο κ' ἴσως ἐπὶ τέλους νὰ ἔχῃ καὶ μερικὸ δίκιο γιὰ τίς δυσκολίες τοῦ σημερινοῦ ἀλφάβητου) κι ἀφοῦ καθάρισεν καὶ ξεπλύνῃ τὴ γλῶσσα ἀπὸ τοὺς ξενισμούς καὶ τοὺς ἀρχαϊσμούς πού τόσο τὸν πειράζουν. Ὡς τότες ὅμως ἐμεῖς οἱ κοινὶ ἄνθρωποι καὶ πολυγράφοι ἔχουμε, θαρρῶ, τὸ δικαίωμα νὰ ξακουθούμε νὰ γράφουμε τὴ δημοτικὴ ἔτσι πού μας τὴν ἔμαθαν καίνοι πού τὴν μελέτησαν καὶ τὴν μελετοῦν ὁλοένα, κι ἔν ἀργότερα φτάσουμε στὴ χρυσὴ ἐποχὴ πού μας τάζει—ἢ καλλιὰ πού δὲ μας τάζει—ὁ κύριος μονογράφος, τότε καιρὸς πάντα θὰ εἶναι νὰ σωφρονιστοῦμε καὶ τοῦ λόγου μας.

ΕΡΜΟΝΑΣ

ΘΕΣΣΑΛΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΜΑΛΑΜΩ

(Ἡ ἀρχὴ τοῦ σὺ 173 φύλλο τοῦ «Νομᾶ»)

- Τώρα πού ἔγινε ἄς μείνῃ.
- Σὲ γελῶ, βρέ Γιῶργος· καταδέχουμ' ἐγὼ νὰ σὲ καταγγείλω γιὰ ἓνα σκυλλί. Ἄφρησε πού ἐμεῖς θὰ συβιβαστοῦμε νὰ μὴν τὴν πάρουμε οὔτ' ἐγὼ, οὔτ' ἐσύ.
- Αὐτὸ εἶναι δικός μου λογαριασμός.
- Καὶ τὸ ἄλλο· ἐσύ δὲν εἶχες τόσο στενὲς σκέψεις· ἀλληλογραφία δὲν εἶχατε.
- Δὲ θὰ σοῦ πῶ ἐμένα τί εἶχαμε.
- Καλὰ, δὲ σοῦ λέω καὶ περισσότερο. Μπορεῖ νὰ σ' ἀγαπήνῃ Χτὲς τὴν ἐκλεψεν ὁ Λαζός.
- Κ' ἐκεῖ πού ἔφυγε.
- Ξέρεις πού ξενύχτισε ἀπόψε; Στὸ βουνὸ μὲ τὸ Λαζό... Κέφυγε γελώντας πικρά.
- Ὁ Γιῶργος πῆγε στὸ σπῆτι καὶ κάθισε μοναχός

ΤΑ „ΗΛΥΣΙΑ“

(Ἀπάντησιν εἰς τὸ ἄρθρον τοῦ «Νομᾶ»).

Ἀγαπητέ μου Ταυνόπουλε,

Ἡ προσοχὴ ποῦ δώκε ὁ «Νομᾶς» στὴν ἐκδοσὴ τῶν «Ἠλυσίων», μὲ τὸ ἄρθρον τοῦ ἔξιου συνεργάτη του, μ' ὅλες τίς ἀντιλογίας καὶ τὰ πειράγματά του—ἀντιλογίες ἀπὸ καλὴ πίστη δὲν ἀμφιβάλλω—μ' ἔχουν ἐξαιρετικὰ ὑποχρεωμένο, ἐμένα καὶ τοὺς συνεργάτες μου. Δὲν μπορῶ νὰ μὴ προσέξω κ' ἐγὼ, μὲ τὴν ἴδια καλὴ πίστη καὶ τὴν ἴδια ἀγάπην, σὲ ὅσα μοῦ γράφουνε. Περισσότερο ἀκόμη αἰσθάνθηκα τὴν ἀνάγκην νὰ σοῦ γράψω τίς λίγες τούτες γραμμές, ἔχι γιὰ ν' ἀντικρούσω τίς ιδέες τοῦ Τίμωνος, ὅσο γιὰ νὰ ἐξηγήσω μερικὰ πράγματα πού τ' ὀφείναι φυσικὰ ἀνεξηγήτητα ἢ ἀγγελία, καὶ γιὰ νὰ διαλύσω κάποια παρεξήγησι τοῦ συνεργάτη σου. Μέσα σ' ὅλο τὸ ἄρθρον τοῦ Τίμωνος, πρέπει νὰ τὸ μολογήσω πῶς ξεχωρίζω μιὰ εὐπάθειαν κ' ἐνὰ γλύστρημα εὐκολο στὴν παρεξήγησιν. Αὐτὸ δὲν εἶναι ἀνεξήγητο. Ὅταν ἀγαπᾷ κανένας—πρόσωπο γιὰ ἰδέαν, ἀδιάφορο—ἐύκολο πέφτει πάντα στὴ παρεξήγησιν. Εἶναι μιὰ γενικὴ ἀδυναμία ὅλων τῶν ἐρωτευμένων.

Καὶ πρῶτα—πρῶτα ὅσο γιὰ τὴ μέθοδον τῶν «Ἠλυσίων», συμφωνῶ μὲ τὸν Τίμωνα πῶς δὲν ἔχουν τὴ μέθοδον πού ἐννοεῖ καὶ διατυπώνει. Ἐδῶ ὅμως ἔχω τὴν ἀντίρρηση, πῶς σὲ κάποια ζητήματα ἡ «μέθοδος» βρίσκεται στὴν ἑλλειψιν τῆς σχολαστικῆς μεθόδου. Ὅταν ἡ «μέθοδος» δὲν εἶναι τοῦ νοῦ ἀρετὴ, καμμιά ἐξωτερικὴ τάξιν δὲν μπορεῖ νὰ ρυθμίσῃ τὴν ἐσωτερικὴ ἀταξία. Ἡ Ὁμορφία ὅμως εἶναι ἀνώτερη ἀπ' τὴ «μέθοδον». Γιατὶ αὐτὴ μονάχα κάνει τὴ σκέψιν ρυθμικὴ, δηλαδὴ μεθοδική. Μέσα στὴν ἀταξία πού βλέπει ὁ Τίμωνας στὰ πρῶτα δημοσιεύματα πού ἀναγγέλλανε τὰ «Ἠλύσια» βασιλεύει πιστεῦσα μιὰ ἀνώτερη τάξιν καὶ κυβερνᾷ μιὰ ἀνώτερη συγγένεια: Ἡ τάξιν τῆς Μεγάλης Τέχνης καὶ ἡ συγγένεια τῆς Ὁμορφίας. Καὶ τὰ ἔργα πού ἀνήκουν σ' αὐτὴ τὴν Τάξιν καὶ σ' αὐτὴ τὴ Συγγένειαν δὲν ξεχωρίζουν κοινὸ καὶ κοινό. Εἶναι μιὰ ἀμφοσμία γιὰ θεοὺς καὶ γιὰ ἀνθρώπους. Ἡ «Ἀπολογία» τοῦ Σωκράτη, ζωντανεμένη ὅσο μπόρεσε ὁ μεταφραστὴς μὲ τὴ ζωντανὴ φωνὴ τοῦ ἔθνους, ἡ «Κόλαση» τοῦ Δάντη, τὸ «Ἐγγεῖριον» τοῦ Ἐπίκτητου, οἱ «Διάλογοι» τοῦ Λεοπάρδη, εἶναι ἀπλῆ καὶ ὑπέροχη τροφὴ πρὸ εὐκο-

λοχώνευτῃ ἴσως ἀπὸ τ' ἀναγνώσματα πού σερβίρουν οἱ ὀρημερίδες, καταδικάζοντας τοὺς ἀναγνώστες τοὺς σὲ μιὰ αἰώνια «φιλολογικὴ κοπροφαγία» ὅπως ἔγραφε κάποιος συνεργάτης μου στὸ «Ἄστυ».

Ἄς ἐρθοῦμε τώρα στὴν παρεξήγησιν, στὴν παρεξήγησιν πού τυφλώνει καὶ πού ἀδικεῖ καὶ πού παίρνει τὴ μορφή τῆς κακίας, χωρὶς κακία νὰ εἶναι. Ἡ κακία δὲν παρεξηγεῖ, παρεξηγεῖ ἡ ἀγάπη. Γι' αὐτὸ κάποτε ἡ παρεξήγησιν πληγώνει περισσότερο ἀπὸ τὴν ἔχθραν. Ὁ Τίμωνας οὐδεὶς πῶς τὰ «Ἠλύσια» τὰ κυβερνᾷ ἐνὰ «ἀκαδημαϊκὸ πνεῦμα». Ἄν δὲν ἔξερε ὁ Τίμωνας τὴν σημασίαν τοῦ ὅρου, δὲν θὰ τὸν ἀδικούσα. Μὰ εἶναι τόσο σφύρος, ὥστε νὰ τὴν ξέρῃ. Καὶ ὅταν ξέρῃ καὶ τούτο κ' ἐμένα, ὁ σφύρος τοῦ εἶναι ἀσυχώρετος. Ἄν ἡ λέξι βρῖσκεται στὴν ἀγγελία ἢ σημασία της βρῖσκεται ἀνάμεσα στὶς γραμμές. Ἀκαδημαϊκὰ λέμε πολλὰ πράγματα, πού δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τὸ esprit acadeimique. Ἡ ἀγγελία ἤθελε ἀπλούτητα νὰ πῇ πῶς τὰ «Ἠλύσια» δὲν εἶναι περιοδικά, παρὰ μόνο στὸν τρόπο πού θὰ βγαίνει, πῶς δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὰ ἐπικαιρὰ καὶ τὰ σύγκαιρα ζητήματα, πῶς δὲν χρονογραφεῖ, πῶς δὲν συναγωνίζεται, οὔτε πολεμᾷ μὲ κανέναν. Ἄν ἔχει ἀήσυχία καὶ «ἡρεμία» ἔχει τὴν ἡσυχία τοῦ βιβλίου. Δὲν μπορεῖ νὰ τὰ κἀνῃ ὅλα, κάνει τὴ δική του δουλειά, χωρὶς ν' ἀποκηλῇ τοὺς ἄλλους νὰ κἀνουν τὴ δική τους. Μὰ ποιὸς εἶπε πῶς εἶναι ἀπόλυτη ἀδράνεια ἡ ἀδράνεια τοῦ βιβλίου; Ἰσως μάλιστα ὁ πόλεμος καὶ ἡ δημιουργία πού κρύβονται καὶ κρυφοδουλεύουν μέσα στὴν ἡρεμία του, νὰ φέρουν τίς μεγαλειότερες ἀνατροπές καὶ τίς μεγαλειότερες ἀνάστασεις. Βρίσκει σ' αὐτὰ «τὸ ἀκαδημαϊκὸ πνεῦμα» ὁ Τίμωνας;

Ἡ ἄλλη παρεξήγησιν εἶναι ἀνάλογη. Μιὰ λέξι τὴ γέννησε κι' αὐτὴ στὴν ἀγάπην τοῦ Τίμωνος. Εἶναι ἡ «τυραννία τῶν λέξεων», βλέπετε, ἡ πιὸ ἐπικίνδυνον τυραννία. Ὁ Τίμωνας ἐκρηκίσθηκε διαβάζοντας ὅτι: «τὰ «Ἠλύσια» θὰ χρησιμεύουν γιὰ νὰ δοκιμαθοῦν αἱ δυνάμεις τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας». Νὰ δοκιμαθοῦν! Τάχα δὲν πρόσεξε στὴν ἐννοίαν; Δοκιμᾷ κανένας τὸ χέρι του στὸν ἀγῶνα, γιὰ νὰ νοιώσῃ τὴ δύναμίν του καὶ νὰ τὸ δυναμώσῃ περισσότερο. Δοκιμᾷ τὸ παπούτσι του γιὰ νὰ τὸ πετάξῃ, ὅταν τὸν στενέβῃ. Δοκιμῇ καὶ δοκιμῇ. Τάχα ἡ δεύτερη δοκιμὴ ταιριάζει σὲ μιὰ γλῶσσαν; Μπορεῖ νὰ τὸ πιστέψῃ ὁ Τίμωνας; Ὁ Prudhomme, μεταφράζοντας τὸν Λουκρήτιον, εἶπε πῶς κα-

του κλαίοντας. Ἀποβραδὺ δὲν μπορούσε νὰ κοιμηθῇ. Ὁ λίγος τὴν αὐγὴ ὕπνου του ἦσαν πικρὸς μὲ κακὰ ὄνειρατα. Ὅταν σηκώθηκε ἀκολούθησε τὸ δρόμο τῆς ἐξοχῆς. Ἔφτασε ψιλά κ' ἔγερσε μπρούμυτα σὰ σκοτωμένος. Ἐκλίσσε μὲς τὰ χέρια τὸ κεφάλι του. Τὰ δάκρυα ἔτρεχαν γοργὰ μὲ βογγητό. Ὑστερα κράτησε τὰ κλάματά του καὶ κοίταζε ἀθῶα τὰ κλαδιά, τὰ χόρτα, τίς πέτρες. Ἀργοὶ ἀναπνεύματοι ἀνέβαιναν ἀπ' τὰ στήθια του. Προσπαθοῦσε μὰ τρόπος δὲν ὑπαρχε νὰ προσπεράσῃ ἀπ' ὅσα εἶχαν γίνει. Τὸν κρατοῦσαν σφιχτοδεμένα σκλάβοι του. Οἱ σκέψεις του ἀκολουθώντας τίς λαχτάρεις καὶ τοὺς πόθους ὅλης τῆς ζωῆς τοῦ κάπου κόβονταν. Καλεῖ τὰ βουνὰ ν' ἀκούσουν τὸν πόνο του. Μιὰ πεντάμορφη μιὰ βασιλοπούλα τῶν περαμυθίων στὰ κάλλη, μιὰ πού κρατοῦσε ὅλη τὴ χάριν ὀλυμπίας θεᾶς, κι' αὐτὸς ὁ καλὸς κτηρ, τὸ παλληκάρι πού ὕμνωνε τὰ τραγούδια, ὁ κληρονόμος τῶν ἀρχαίων θεῶν—τὰ παιδιὰ του, ἐκεῖνα θὰ ἔφεραν τὸν ὀλυμπισμὸ τύπο. Μὰ τί; τὸ ἄνθος τοῦ χωριοῦ κ' ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς του, τὸ μῦρον τῶν λουλουδιῶν, εἶχε πιὰ ξενιτσωτῇ ἀπ' τὴν καρδιά του. Γιατὶ εἶχε ζήσει ὡς τώρα; τί μπορούσε πλεῖα νὰ τοῦ δώτῃ ἡ ζωὴ; Ἔτσι τοῦ γλυκοφαίνοντ' ὁ θάνατος κοντὰ ἀπὸ τόσες γλυκὲς μέρες πούχε περάσει.

Τὸ πρόσωπό του τὸ χάιδευσεν φιλό ἀγερᾷ κι' ὁλοένα τοῦτο δυνάμωνε ἀνεμίζοντας τὰ μαλλιά του, ἐκεῖ πού ἀγάγια ἀγάγια τὸν κυρίευσεν ἡ ἀπόφασις τοῦ θανάτου. Ν' ἀποθάνῃ ἐνὰ ἐρωτικὸν μάρμαρον στὸν πεθαμὸ κοντὰ τῶν λουλουδιῶν. Ὁ ἀέρας τώρα δυνάμωνε κ' ἔρχονταν σφυρίζοντας. Ὁ ἥλιος ἔβγαιεν ἀπὸ χοντρά σύννεφα. Τὰ φύλλα καὶ κλώνια τῆς μυγδαλιᾶς ἐκεῖ δίπλα γλυκοταράχτηκαν τραδώντας τὴν ψυχὴν τοῦ πούχε μείνει ἄνεργη. Δὲ σκίρτωναν, μόνο ἔβλεπε. Ὁ ἀέρας τὸν ἐσπρωξε νὰ σηκωθῇ καὶ στυλώθηκε στὴ μυγδαλιά. Νόμισεν πῶς εἶχε γίνει ἓνα μ' αὐτὴ. Αἰσθάνονταν ἀπὸ μέσα του νὰ βγαίῃ τὸ λυγισμὸ τῶν κλαδιῶν καὶ τὸ ψιθυροῦν τῶν φύλων. Κ' ἴσως κ' ἡ μυγδαλιά νὰ ἐννοίωθε κι' αὐτὴ τὸν πόνο του, πού σειώονταν ἀπ' τίς ρίζες. Ἄφρησε τὴν ψυχὴν τοῦ νὰ ξανοιχτῇ στὴ λαχτάραν τῆς φύσης. Σφύριξε ὁ ἀνεμὸς στ' αὐτιά του. Ὁ ἥλιος χαμποφύγγει· μιὰ κ' ὕστερα λάμπει κατακάθαρος χρυσός. Ὁ ἀνεμὸς ὁλοένα καὶ δυνάμωνει. Μανίζει γύρω του μὲ χίλιες φωνές. Τὰ ξερὰ φύλλα ταξιδεύουν τὸν ἀέρα. Τὰ κλωνάρια βουίζουν, τὰ φύλλα τοὺς τραγουδοῦν. Κι' ἀπ' τ' ἀντικρυνὸ ἀκρογιάλι κινοῦν τὰ κύματα φουερά. Ὁ ἥλιος φωτίζει ὑπέρλαμπρος τὸ πάλαιμά τους.

Δὲ βουθέουσιν. Ὅτε κινδύνια τὰ γίνε-
ται. Τὸ ὅτι φθ' ἀναξιστιμένον. πὺν μὲς τὸ
σεοβίον· ταχὺ καὶ τόσα χρόνια τόσα καὶ πὺν